

ПЛИНИЈЕ СТАРИЈИ, О УМЕТНОСТИ

Предговор, избор текста, превод са латинског, избор репродукција и апарат Зоја Бојић,
издавачи: Завод за уџбенике и Досије студио, Београд 2011, стр. 317 + 51 репр.

Антички писац Плиније Старији¹ је аутор монументалног дела *Историја природе* (*Historia naturalis*), у коме је сакупио знања из разних научних дисциплина, од географије, етнологије, ботанике и биологије до медицине, геологије, минералогije, астрономије, груписана у 37 књига. Ово дело, објављено 77. г., било је и прва енциклопедија која је коришћена не само као извор података већ и као праузор за научну методологију у каснијим периодима.

Историчар уметности Зоја Бојић² је уприличила први превод са латинског на српски језик одабраних списа Плинијеве *Историје природе*, који се односе на уметност и обухватају делове из његове 4 књиге (XXXIII – XXXVII). Темељно сагледавајући његово целокупно дело, Зоја Бојић је издвојила делове у којима је Плиније писао о уметности, уметницима и њиховим делима и упустила се у њихово слојевито тумачење. На тај начин су текстови о сликарству, примењеној уметности, скулптури и архитектури обједињени у логичне целине које пружају нову и целовиту слику уметничког деловања у грчко-римском свету, до и за време Плинија Старијег.

Плинијеви текстови о уметности, први пут штампани у оквиру *Историје природе* 1469–1470. г., омогућили су генерацијама истраживача на пољу историје уметности да атрибуирају позната дела или реконструишу одређене сегменте грчке и римске уметности.

Са темељним познавањем античке уметности, Зоја Бојић препознаје кључне теме релевантне за уметност старог века, образлаже их и тумачи на основу Плинијевих записа. Његови текстови, нпр. о различитим материјалима који се користе у уметности (боја, земља, бронза, камен и др.), о накиту, о скулптури или о архитектури, забележени су у неколико књига а ауторка превода их је у свом пројекту спојила у релевантне целине

које чине следећа поглавља у трећем делу ове књиге: О сликарству и о бојама; О примењеној уметности (текстилу, керамици, металним предметима, новцу, накиту, стаклу и предметима у камену); О скулптури (вајарству, скулптури у металу и у камену); О архитектури (теракоти, опеци, камену у архитектури).

Посебна целина ове прегледно конципиране књиге је Увод као стручна допуна преводу, у коме су, осим живота и дела Плинија Старијег, разјашњене и најзначајније подтеме новоформираних поглавља. Читамо о римском портрету, мозаику, грчкој скулптури и њеним уметницима, о архитектури кроз призму Плинија Старијег и Витрувија.³ Посебно је занимљива паралела коју Зоја Бојић пружа у тумачењу Плинијевих и Витрувијевих текстова о уметности. С обзиром на то да су живели у различитим раздобљима римске историје, Витрувије у доба Јулија Цезара, а Плиније као савременик Веспасијана, поставља се питање које писане изворе су користили за своје списе о архитектури и уметности, као и у којој мери је Плиније употребио Витрувијева знања. Свакако да је постојала директна веза између двојице историографа уметности антике, иако су имали различите приступе, Плиније као документариста, Витрувије са одређеним ставовима о уметности.

Друга целина је „Посвета“ Плинија Старијег императору Титу Веспасијану, која представља I књигу енциклопедијског дела *Historia naturalis*. Од значаја је избор ауторке превода да упозна читаоца са Плинијевим објашњењем свог грандиозног подухвата који је обухватио 20 хиљада тема у 36 књига, пошто је прочитао око две хиљаде књига од стотинак писаца (које је навео на почетку сваке своје књиге). У његовом непосредном обраћању, али са великим пијететом, сазнајемо не само о односу Плинија Старијег према цару Титу и његовом оцу, цару Веспасијану, већ и друге појединости о њима и њиховим савременицима, као и о догађајима који се тичу тог времена.

Плинијеви текстови о уметности у ширем смислу груписани су у новоформирана поглавља – Сликарство, Примењена уметност, Скулптура и Архитектура. Они чине трећу целину књиге. Подтеме је

*Ивана Кузмановић Нововић, историчар уметности, Факултет примењених уметности, Београд.

¹ Плиније Старији (*Gaius Plinius Secundus*, 23. пне – 79. не), писац и правник; по доласку цара Веспасијана на власт, 69. г., именован је за управника провинције Нарбонске Галије (*Gallia Narbonensis*). Од свих познатих његових дела, сачувана је само *Historia naturalis*; његов сестрић Плиније Млађи заслужан је за податке који постоје о Плинију.

² Др Зоја Бојић предаје на Колеџу лепих уметности (COFA Online) на Универзитету Новог Јужног Велса у Сиднеју, и на Одељењу за историју уметности Аустралијског националног универзитета (ANU) у Канбери. Објавила је више књига из области модерне аустралијске уметности.

³ Витрувије, О архитектури, превод са латинског, предговор, избор репродукција и апарат З. Бојић, Завод за уџбенике и Досије студио, Београд 2009.

1. Насловна страна публикације
1. Front page of the publication

именовала Зоја Бојић, па на тај начин прегледно сагледавамо садржај сваке од њих. У поглављу Сликаство читамо, између осталог, наслове: Значај портрета, Сlike коју су императори јавно изложили, Сликари који су сликали писаљком (Зеуксид, Пархасије из Ефеса, Апел са Коса, Протоген и др), Сликари који су сликали техником енкаустике, потом текстове о пигментима и бојама, о њиховом справљању и употреби (синопа, рубрика, минијум, окер и др.).

У поглављу о примењеној уметности груписана су Плинијева тумачења обраде текстила, керамике, порекла и производње стакла, разних метала и предмета од бронзе, злата или сребра. Сазнајемо колико су цењени били ови материјали (бронза Коринта, са Дела или са Егине). Велики скулптори из V века, Мирон и Поликлет, савременици, али и супарници, користили су различиту бронзу, први егинску, а други делску. Посебно се говори о

сребру и моди поседовања сребрних тањира и других предмета од овог метала, што је понекад превазилазило и употребу злата. Накит од метала, нарочито златно прстење, био је статусно обележје Римљана које се дуго задржало. Посебна је била улога печатног прстења које је могло бити украшено драгим или полудрагим каменом, најчешће гравираним (геме).

У делу о скулптури обједињени су Плинијеви текстови о почецима вајарства, о делима у злату, сребру и бронзи или камену, о коњаничким скулптурама, колосалним и другим статуама, описи најславнијих дела од бронзе и камена које су радили грчки уметници – Поликлет, Мирон, Питагора, Лисип, Праксител, Скопас и многи други. Последње поглавље књиге представља Плинијево виђење архитектуре, почев од разног грађевинског материјала и употребе мермера на храмовима до врста подова (дијамант под, терацо, грчки под) и опи-

са архитектонских дела, као што су обелисци, пирамиде, лавиринти и друго.

Зоја Бојић је осмишљено допунила свако поглавље прегледним и детаљним стручним коментарима; она тумачи поменуте личности, уметничка дела и појмове из антике, даје важне биографске податке појединих личности – писаца, државника, војсковођа, филозофа, пружа објашњења текста и читавих догађаја, и то са становишта античке историје, науке, књижевности, уметности. Читаоца упућује на дела античких историографа и на релевантну библиографију, у којима су проучени Плиније и његово време, као и на стабилне веб сајтове на којима могу да се читају дела античких аутора у оригиналу, на грчком и латинском језику, али и у преводима.

Регистар и библиографија потврђују изузетан прегалачки посао Зоје Бојић. Имена свих наведених уметника смештена су по областима њиховог стварања, па су издвојени сликари, вајари (у глини, металу – најчешће бронзи), скулптори, архитекте и примењени уметници. Посебано треба истаћи избор 51 репродукције, којима ауторка илуструје Плинијев текст, указујући на његов утицај у европској култури средњег и новог века.

У скромној литератури античких превода из области уметности, превод Плинијевих текстова о античком културном наслеђу је подухват драгоцен за све истраживаче античке уметности и културе – за историчаре уметности и архитектуре, археологе, историчаре. Студентима ће ово дело бити од изузетног значаја као важан извор за сагледавање античке уметности, а ширем кругу читалаца увод у свет антике на приступачан начин.